

TÜRKOLOJİNİN/TÜRLÜK BİLİMİNİN İki Büyük Kaybı Üzerine

Nail TAN

2016 yılı başında TDK Şeref Üyesi, iki büyük Türkoloğu/Türklük Bilimcisi-ni peşpeşe kaybettik. Macar Türkolog Prof. Dr. György Hazai 7 Ocak 2016, Tatar Türkolog Prof. Dr. Fuat Ganiyev ise 28 Şubat 2016 tarihinde aramızdan ayrıldı.

TDK'nin dil kongrelerine katılan, yayın çalışmalarına destek veren Hazai ve Ganiyev'in hayat hikâyelerini ve önemli çalışmalarını kısaca hatırlatmakta yarar görmektediriz.

PROF. DR. GYÖRGY HAZAI

TDK dernek ve kamu bilim kurumu dönemleri ve TÜBA şeref üyesi, Macar Türkolog Prof. Dr. György Hazai 7 Ocak 2016 tarihinde Budapeşte'de hayata gözlerini yumdu. Cenaze töreni, dünyanın dört bir yanından gelen öğrencilerinin katılımıyla 26 Şubat 2016 tarihinde Budapeşte Farkasrét Mezarlığı'nda yapıldı. Cenaze töreninde T. C. Budapeşte eski Büyükelçisi Ender Arat ve yeni büyükelçi Şakir Fakılı, TDK Başkanı Prof. Dr. Mustafa S. Kaçalın, TÜBA Başkanı Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar, İSAM Başkanı Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu ve TDK eski Bilim ve Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. İsmail Parlatır ile hâlen TDK Bilim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Mehmet Ölmez hazır bulundu.

Prof. Dr. Hasan Eren'in TDK yayını *Türklük Bilimi Sözlüğü* ile Macar Türkolog Edit Tasnadi ve yakın çalışma arkadaşı Prof. Dr. İsmail Parlatır'dan edindiğimiz bilgilere göre 30 Nisan 1932 tarihinde Budapeşte'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu şehirde tamamladı. Budapeşte Loránd Eötvös Ü Sanat ve Beşerî Bilimler Fakültesi Türkoloji Bölümünde yüksek öğrenim gördü (1950-1954). Gyula Németh, Lajos Fekete ve Lajos Ligeti gibi ünlü Türkologlarca yetiştirildi. Németh'in yönetiminde Bulgaristan'da düzenlenen Türk ağız araştırmaları gezilerine katıldı (1954-55). Sofya Üniversitesinde Türkoloji dersleri verdi (1956-57). Bulgaristan'da doktora çalışmasının malzemesini derledi. Budapeşte'ye dönüşünde doktora tezini tamamlayarak "Dr. of Philosophy" unvanını aldı (1958). Macar Bilimler Akademisinde (Hungarian Academy of Sciences) araştırmacı profesör olarak ders verdi (1958-1962). Makedonya Türk ağızları üzerindeki araştırmalarından sonra Berlin Humboldt Üniversitesinde görev aldı (1963). Üniversitedeki görevinin yanı sıra Alman Bilimler Akademisinde Turfan Metinleri Araştırma Grubunun başkanlığını yürütüp pek çok bilim insanı yetiştirdi. Almanya'da 1984 yılına kadar görev yaptı. Macaristan'a dönüşünde Macar Bilimler Akademisinde Türkoloji çalışmalarını sürdürdü. Ayrıca Akademi Basımevinin Müdürlüğünü yürüttü. 1992 yılında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Türkoloji Bölümü Başkanlığına getirildi. 2000 yılında Macar Bilimler Akademisindeki görevine tekrar döndü. Budapeşte'de yeni kurulan Alman Üniversitesi (The Andrassy University) kurucu rektörlüğüne atandı ve bu görevde üç yıl hizmet verdi (2000-2003). Ölümüne kadar, Macar Bilimler Akademisinde hem üye ve araştırmacı

prof. hem de Dilcilik Enstitüsünde müdürlük görevini sürdürdü.

Macar Bilimler Akademisi asli üyesi Hazai; 1957 ve 1983'te TDK Şeref Üyeliği, 1979'da TTK Haberleşme Üyeliği, 1990'da Academia European Üyeliği, 1991'de Ankara Ü Fahri Doktor Unvanı, 2001'de TÜBA Şeref Üyeliği, 2013'te İstanbul Ü Fahri Doktor Unvanı ve 2014'te de Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından T. C. Liyakat Nişanı ile ödüllendirildi. Doğumunun 65. yıl dönümü dolayısıyla öğrencilerinin hazırladığı armağan kitap 1997'de Almanya'da yayımlandı: *Studia Ottomanica/Festgabe für György Hazai zum 65. Geburtstag* (haz. Barbara Kellner-Heinkele, Peter Zieme), Wiesbaden 1997, XVI+264 s. Bu kitapta Türkiye'den Prof. Dr. Hasan Eren ile Prof. Dr. Halil İnalçık'ın makaleleri yer almaktadır. Sonunda (s. 233-264), rahmetli Hazai'nin 1997 yılına kadarki yayınlarının bibliyografyası bulunmaktadır.

Altmış yılı aşan bilim hayatı sırasında yirmiyi aşkın kitap ile üç yüz kadar makale ve bildiriye imzasını attı. Türkiye'de Türk dili, tarihi, edebiyatı, folkloru konusunda düzenlenen pek çok toplantıya katılıp bildiri sundu. TDK ve TTK'nin bilimsel kongrelerinin düzenli katılımcısıydı. Başta TDK'nin *Türk Dili* ve *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* olmak üzere *TFA*, *Türk Diller Araştırmaları* ve bazı üniversite dergilerinde makaleleri yayımlandı. Uluslararası Türkoloji dergi yayın serilerinin yazı kurullarında, hakem heyetlerinde görev aldı: *Türk Diller Araştırmaları*, *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları*, *Archivum Ottomanicum*, *Asian and African Studies*, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, *Studien zur Sprache*, *Bibliotheca Orientalis Hungarica*, *Central Asiatic Journal*, *Orientalis-*

tische Literaturzeitung, *Turkologischer Anzeiger*, *Ural-Altäische Jahrbücher*, *Indiana U Uralic and Altaic Series*, *Zeitschrift für Balkanologie* gibi.

Türk şair ve yazarlarından Nazım Hikmet, Yaşar Kemal, Haldun Taner, Samim Kocagöz, Ömer Seyfettin, Sabahattin Ali ve Aziz Nesin'i Macaristan ve Almanya'da tanıttı. Eserlerinden çeviriler yaptı.

Hazai'nin yakın yıllardaki en önemli bir çalışması; Prof. Dr. İsmail Parlatır ve B. Kellner-Heinkele ile birlikte Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesindeki yazma eserlerin kataloğunu hazırlamasıdır. Bu katalog, TÜBA ve Macar Bilimler Akademisi iş birliğiyle 2007 yılında Ankara'da, İngilizce çevirisi ise 2008'de Budapeşte'de yayımlanmıştır: *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesindeki Türkçe El Yazmaları*, Ankara 2007, XXX+530 s., TÜBA Yayınları: 13; *Catalogue of Turkish Manuscripts the Library of the Hungarian Academy of Sciences*, Budapest 2008, 691 s.

Hazai'nin başlıca kitapları şöyle sıralanabilir:

Araştırma, inceleme: *A bulgárai cirillbetűs török emlékek problémái* (1958), *Sovietico-Turcica Beiträge zur Bibliographie der türkischen Sprachwissenschaft in russischer Sprache in der Sowjetunion 1917-1957* (1960), *Szenvedélyek tengere* (1961), *Ármin Vámbery 1832-1913, A biobibliography* (1963), *Tarih Boyunca Macar Türk Bağları* (1963), *Harsányi Nagy Jakab török szövegei* (1964), *Das Osmanisch-Türkische im XVII. Jahrhundert* (1973), *Vámbery Ármin* (1976), *Kurze Einführung in das Studium der türkischen Sprache* (1978), *Fejlődési korszaktípusok ésterüteli variánsok vizsónya török nyelü történetében* (1984),

Bibliographisches Handbuch der Turkologie (1986), *Macar Türk Ortak Geçmişi* (1989), *Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft* (1990), *Nagy Szulejmán udvari emberének magyar krónikája* (1996), *Macar Bilimler Akademisi Kütüphanesindeki Türkçe El Yazmaları* (Prof. Dr. İsmail Parlatur'la, Ankara 2007), *Die aitanatolish-türkische Übersetzung des Tuzkaratu'l-Awliya von Fariduddin Attar* (2008), *Ferec ba'd eş-şidde "Freud nach Leid"* (Andreas Tietze ile, 2008), *Miniatures figures and illuminations from the Turkish manuscripts preserved in the Library of the Hungarian Academy of Sciences* (B. Kellner-Heinkele ve İ. Parlatur'la, 2008), *Vámbéry inspirációk* (2009), *Die Geschichte der Ungarn in einer Osmanischen Chronik des 16. Jahrhunderts: Tercüman Mahmuds Tarih-i Ungurus* (2009).

Çeviri: *İnsanın Trajedisi* (Gün Benderli ile, İmre Madách'tan, 1984).

Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin yanı sıra Almanca, İngilizce ve Fransızca biliyordu. Balkan dilleriyle de aşinalığı vardı.

İki defa evlenen Hazai'nin Macar birinci eşinden ikiz kızları Kinga ve Cecilia bulunmaktadır. İkinci eşi Fransız Mari Clotte bir yıl önce ölmüştü.

Türkolojinin en önemli isimlerinden biriydi. Eserleri yanında çok sayıda Türkolog yetiştirmesiyle tanındı.

PROF. DR. FUAT GANIYEV

TDK Şeref Üyesi, Rusya Federasyonu Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Üyesi, Türkolog/Türklük Bilimci Prof. Dr. Fuat (Aşrafoviç) Ganiyev 28 Şubat 2016 tarihinde Tataristan'ın Kazan şehrinde hayata gözlerini yumdu.

Rahmetli Ganiyev, 1 Ağustos 1930 tarihinde Başkurdistan SSC Salavat şeh-

rinin Nasıbaş köyünde doğdu. Kazan Devlet Enstitüsünü bitirerek öğretmen oldu (1954). Ortaokul müdürlüğü ve yayınevi redaktörlüğünün ardından Dil Edebiyat ve Tarih Enstitüsünde yüksek lisans çalışmalarına başladı (1959). "Tatar Dillindeki Fiillerin Görünüş Özellikleri" başlıklı teziyle "Bilimler Adayı" unvanını aldı. Tatar lehçesi üzerindeki çalışmalarını sürdürdü. "Tatar Edebî Dilinde Eklerle Söz Yapımı" konulu teziyle "Filoloji Bilimleri Doktoru" unvanına layık görüldü (1977). 1985 yılında profesörlüğe yükseldi. Kazan Millî Üniversitesinde uzun yıllar öğretim üyeliği yaparak (1985-1992) çok sayıda öğrenci yetiştirdi.

Bilimsel çalışmaları, Tataristan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Muhabir Üyeliği (1992) ve Asıl Üyeliği (1998), Rusya İnsanî Bilimler Akademisi Üyeliği (1998) ve Türk Dil Kurumu Şeref Üyeliği (2000) unvanlarıyla değerlendirildi.

Başlıca eserleri şunlardır:

Araştırma-İnceleme: *Tatar Dilinde Ses Bilgisel Söz Yapımı/Fonetiçeskoye slovoobrazovaniye v tatarskom yazıke* (1973), *Tatar Edebî Dilinde Eklerle Söz*

Yapımı/ Suffiksals'noye slovoobrazovaniye v tatarskom literaturnom yazıke (1974), *Tatar Dilinin Morfoloji Meseleleri /Voprosi morfologii tatarskogo yazıka* (1980), *Tatar Dilinde Birleşik Sözcüklerin Teşekkülü/Obrazovaniye slojnih slov v tatarskom yazıke* (1982), *Tatar Dilinde Konversiyon/Konversiya v tatarskom yazıke* (1985), *Tatar Dili: Problemler ve Araştırmalar/ Tatarskiy yazık: problemi i issledovaniya* (2000) *Tatarcada Birleşik Kelime Teşekkülü* (TDK 2010), *Bugünkü Tatar Türkçesi Söz Yapımı* (TDK 2013).

Ankara Ü DTCF *Modern Türk- lük Araştırmaları Dergisi*'nin Danışma Kurulu Üyesi Ganiyev, *Rusça Tatarca Sözlük*, *Tatarca Rusça Sözlük* ve *Tatar Dilini Açıklamalı Sözlüğü* gibi önemli sözlüklerin redaktörlüğünü de yapmıştır.

Türk dünyasının önemli dilcilerinden, Türkologlarından biri olarak ardından çok önemli eserler bıraktı.

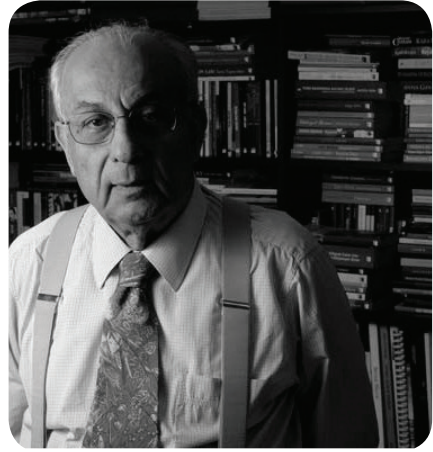
İki Türkoloğu da TDK'ye ve Türk- lük Bilimine değerli hizmetleri dolayısıyla saygıyla anıyoruz...

HAKKI DEVRİM

Edebiyat ve basın tarihimizde dil yanlışlarına işaret eden yazıları ve ansiklopedi yayınlarıyla tanınan gazeteci ve yayımcı Hakkı Devrim, 15 Haziran 2016 Çarşamba günü İstanbul'daki evinde hayata veda etti. Bir süredir kanser tedavisi görmekteydi. Cenazesi, 16 Haziran 2016 Perşembe günü Levent Afet Yolal Camisi'nde kılınan öğle ve cenaze namazlarının ardından Kilyos Mezarlığı'ndaki aile kabristanında toprağa verildi.

Devrim, 10 Şubat 1929 tarihinde Eskişehir'de doğdu. Babası Ruhi Devrim Bey, annesi ise Samiye Hanım'dır.

İstanbul Kabataş Erkek Lisesi (1967) ve İÜ Hukuk Fakültesinde (1951) orta ve yüksek öğrenimini tamamladı. İstanbul Radyosunda bir süre söz ve temsil yayınlarında rejisi asistanlığı yaptı (1950-1954). Avukatlık yapmayarak gazeteciliğe yöneldi. *Son Saat* gazetesindeki röportajlarıyla bu mesleğe başladı (1952). *Tercüman*, *Havadis*, *Yeni Sabah*, *Ege Ekspres* ve

Tasvir gazetelerinde çeşitli görevlerde bulunarak tecrübe kazandı. *Yeni Sabah* gazetesi genel yayın yönetmenliğine getirildi. Bu görevinin yanı sıra gazetesinde 1960'lı yıllarda Sabiha Deren takma adıyla *Fısıltı* köşesinde yazdı. 1965 yılında bir grup arkadaşıyla *Meydan* dergisini yayımlamaya başladı. *Meydan Larousse* ansiklopedisinin (12 cilt 1969-1973) genel yayın müdürlüğünü üstlendi. 1973 yılında arkadaşlarıyla

Kaynak Kitaplar Yayınevini kurarak ansiklopedi yayımcılığını sürdürdü. *Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi* (4 cilt 1974, Ek Cilt 1981), *Başlangıcından Bugüne Dünya Tarihi* (3 Cilt, 1974), *Elörgüsü* (3 Cilt, 1975), bu dönemin ürünleridir. 1990 yılında Doğan Yayın Grubunda görev aldı. Grubun promosyon yayınlarının hazırlanmasını sağladı: *Memo Larousse, Théma Larousse, Dictionnaire Larousse, Büyük Larousse, Demokrasinin 50 Yılı ve Axis 2000 Ansiklopedik Sözlük* gibi. AD Kitapçılığın genel yayın yönetmenliğini üstlendi. Doğan Grubu Yayın Konseyi, Aydın Doğan Vakfı Müttevelli Heyet üyeliğiyle Doğan Kitapçılık Yayın Kurulu üyesi olarak 21 yıl hizmet verdi. Bu görevlerinin yanı sıra başlattığı, 1995 yılında *Posta* gazetesinde *Telaynak*, 1996'dan itibaren de *Radikal*'deki "*Cihannüma*" köşesindeki dil yanlışlarını işaret eden yazıları büyük ilgi uyandırdı. 2005-2011 yılları arasında Okan Bayülgen'in yönetip sunduğu TV programlarında da aynı tutumunu sürdürdü. "Dil zaptiyesi, Türkçe

polisi" gibi unvanlarla anılmaya başlandı. CNN Türk'te "Hakkıyla Sohbet" ve "Günbegün" adlarıyla yönetip sunduğu TV söyleşi programlarında da ana konu Türkçenin doğru yazılıp konuşulmasıydı. Öldüğünde, AD Kitapçılıkta yayın kurulu üyesiydi.

TGC Üyesi, Basın Şeref Kartı ve 2007 Burhan Felek Basın Hizmet Ödülü sahibiydi.

Hakkı Devrim, yazılarını bir kitapta toplamayı düşünmedi. Dimitri Kitsikis'ten çevirdiği *Yunan Propagandası* adlı kitap 1975 yılında yayımlandı.

Eşi çevirmen Gülseren Devrim'i 2008 yılında kaybetmişti. Serdar adlı oğlu ile kızı Zeynep Çağlıyor hayattadır.

Hakkı Devrim'in yönettiği *Meydan* dergisinde 1981-1983 yılları arasında çok sayıda yazım yayımlanmıştı. O tarihlerde, telif ücreti ödeyen nadir dergilerden biriydi.

Ölümünden sonra, dil yanlışlarıyla ilgili yazılarından seçkiler yayımlanması beklenmektedir. Ruhu şad olsun!